

Oliwia Maciantowicz¹, Joanna Witowska¹, Anna Zajenkowska², Marta Bodecka²,
Marta Skrzypek²

¹Wydział Psychologii, Uniwersytet Warszawski

²Instytut Psychologii, Katedra Psychologii Społecznej, Akademia Pedagogiki Specjalnej
im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

Relacja narcyzmu wielkościowego i wrażliwego z typem popełnionego przestępstwa wśród osadzonych w polskich zakładach karnych

Relationship between grandiose and vulnerable narcissism and type of committed crime in population of polish prisoners

Abstract

Introduction: It is observed that the level of return to crime in Poland is slightly increasing and in the period 2009–2014 its rate was about 26%. In connection with this fact, exploring factors associated with the probability of offense is very important. The conducted study focused on personality traits and its aim was to analyze a potential relationships between two types of narcissisms (grandiose and vulnerable) and committed crime (robberies, murder/attempted murder, fraud).

Material and methods: The data were collected among prisoners ($n = 109$, 12 men). Vulnerable narcissism was measured with Hypersensitive Narcissism Scale in the polish adaptation. Grandiose narcissism was measured with NPI in the polish adaptation.

Results: The results show that vulnerable narcissism is a factor which differentiates robber group of prisoners and prisoners convicted of a fraud.

Conclusions: The current study sheds more light on the relationships between narcissisms and aggressive behavior. Moreover, these findings may be important for creating therapeutic tools and programs in the penitentiaries.

Psychiatry 2017; 14, 4: 249–254

Key words: grandiose narcissism, vulnerable narcissism, crime type, population of prisoners

Wstęp

W wielu tekstach teoretycznych oraz empirycznych wskazuje się, że szeroko rozumiana agresywność oraz zachowania antyspołeczne są typowe dla populacji osób osadzonych [1]. Więźniowie charakteryzują się podwyższonym poziomem skłonności do agresji, a także nagromadzeniem agresywnych uczuć oraz wrogim stylem interpersonalnym [2, 3]. Osoby osadzone o cechach psychopatycznych cechuje niższy poziom ugodowości,

otwartości na doświadczenia czy sumienności w porównaniu z więźniami nieprzejawiającymi cech psychopatycznych oraz osobami nieprzebywającymi w zakładach karnych [4]. Z kolei więźniowie o wyższym poziomie podatności na prowokacje są równocześnie mniej ugodowi [3]. Niektórzy autorzy sugerują, że osoby charakteryzujące się wyższym poziomem zachowań agresywnych mają tendencję do wrogiej oceny w różnych sytuacjach społecznych oraz że są bardziej podatne na sytuacje prowokacji [5–7]. Ponadto badacze wskazują na wysoki poziom neurotyczności wśród osób osadzonych [8]. Wśród przestępców przebywających w zamkniętych szpitalach psychiatrycznych zaburzenia osobowości,

Adres do korespondencji:

Oliwia Maciantowicz
Wydział Psychologii UW
ul. Stawki 5/7, 00–183 Warszawa
e-mail: oliwia.maciantowicz@psych.uw.edu.pl

w tym na przykład zaburzenia osobowości z pogranicza czy osobowość antyspołeczna, występują częściej niż w populacji ogólnej [9, 10]. W przypadku zaburzeń osobowości cechami charakterystycznymi są deficyty w obszarze rozumienia emocji, budowania i utrzymywania relacji interpersonalnych oraz słaba struktura ego [11]. Dodatkowo, wrogi styl interpersonalny oraz problemy psychiczne, w tym zaburzenia osobowości, przewidują zachowania agresywne wśród osób osadzonych [2, 12]. Powyższa charakterystyka osadzonych, jako osób o podwyższonej wrogości, neurotyczności, tendencji do reagowania gniewem, a równocześnie także osób przejawiających cechy psychopatyczne czy deficyty empatii wiąże się ściśle z definicją narcyzmu.

Narcyzm wielkościowy i wrażliwy

Narcyzm jako subkliniczny konstrukt psychologiczny został opracowany na podstawie zaburzenia osobowości zdefiniowanego w *Diagnostic and statistical manual of mental disorders V* (DSM) [13]. Wyniki licznych badań potwierdzają zasadność przeniesienia konstruktów klinicznych do psychologii różnic indywidualnych [14], pewne cechy z psychopatologii są bowiem również możliwe do zaobserwowania w mniejszych nasileniach w grupach nieklinicznych. Połączenie wiedzy klinicznej i badań z zakresu różnic indywidualnych pokazało, że narcyzm nie jest homogenicznym konstruktem. Obecnie większość badaczy wyróżnia dwie formy narcyzmu: wielkościowy i wrażliwy [15, 16].

Z jednej strony obie formy narcyzmu są do siebie podobne pod względem poczucia uprzywilejowania, lekceważenia innych czy wielkościowych fantazji [15, 17], z drugiej jest wiele czynników specyficznych różnicujących obie formy. Narcyzm wielkościowy charakteryzuje się podwyższonym poczuciem własnej wartości, ekshibicjonizmem, roszczeniową postawą, agresją i potrzebą bycia podziwianym przez innych [15, 18, 19]. Ponadto narcyzm wielkościowy koreluje pozytywnie z ekstrawersją, a negatywnie z neurotycznością i ugodowością [18]. Narcyzm wrażliwy charakteryzuje się zaś wysoką wrażliwością, obniżoną samooceną, niepokojem, postawą obronną i poczuciem niepewności [15, 17]. Narcyzm wrażliwy jest wiązany z postawą unikową, jednak charakteryzuje się także dużą potrzebą aprobaty społecznej/uznania ze strony innych ludzi. Jeśli reakcja otoczenia nie jest zgodna z oczekiwaniami lub niejasna, wówczas osoba cechująca się wrażliwym narcyzmem może się wycofać, poczuć odrzucona oraz uznać za zasadne wrogie postrzeganie świata zewnętrznego [15, 18, 19]. Osoby o podwyższonej cesze narcyzmu wrażliwego mają najczęściej obniżone poczucie własnej wartości, dlatego aby wzmocnić własny obraz, potrzebują podzi-

wu i uznania [18, 19]. Na poziomie klasycznych modeli osobowości, narcyzm wrażliwy jest pozytywnie skorelowany z neurotycznością, a negatywnie z ekstrawersją oraz z ugodowością [18]. Współczesne badania [20] ukazują narcyzm wrażliwy jako cechę niemal całkowicie pochodną od podwyższonego poziomu neurotyczności, wykazują silny związek narcyzmu wrażliwego z tą cechą osobowości oraz postulują, że konstrukt ten opiera się przede wszystkim na lękowym, zagrażającym i wrogim postrzeganiu rzeczywistości.

Dwa typy narcyzmu a agresja

Narcyzm wiąże się z szeroko rozumianym funkcjonowaniem społecznym i występowaniem poznawczych zniekształceń dotyczących obrazu Ja [21, 22], specyficznym funkcjonowaniem w relacjach [23] czy funkcjonowaniem afektywnym [24]. Przez wiele lat narcyzm, głównie w pracach teoretycznych, był także łączony z zachowaniami agresywnymi [25]. Wink [15] określił mianem narcyzmu dyspozycję osobowości, w której dana osoba wykazuje tendencję do agresji, a nawet okrucieństwa, co tłumaczył między innymi nieumiejętnością przyjmowania perspektywy innych ludzi. Rozważania teoretyczne, a także wspólne elementy obu narcyzmów (wielkościowego i wrażliwego), takich jak koncentracja na własnych potrzebach, roszczeniowa postawa i jednocześnie lekceważący stosunek do innych, doprowadziły do postrzegania tych cech w psychologii, jako predestynujących do agresji. Jednakże dopiero niedawno empirycznie zweryfikowano te przypuszczenia między innymi w odniesieniu do cechy gniewu czy wrogości [17]. Wykazano, że osoby, które cechuje narcyzm wrażliwy, mają większą, stałą tendencję do złości i wrogiego nastawienia, podczas gdy w narcyzmie wielkościowym to, czy wystąpi reakcja agresywna, jest częściej zależne od sytuacji.

Ponadto, narcyzm wielkościowy jest związany z dobrym samopoczuciem, zmniejszonym poziomem deklarowanej samotności, smutku czy depresyjności [24]. W związku z tym nie wydaje się on bezpośrednio związany z tendencją do negatywnych stanów afektywnych ani z tendencją do uczuć agresywnych (takich jak gniew) czy wrogich myśli i postaw. Wyniki badań sugerują, że w przypadku narcyzmu wielkościowego skłonność do agresji jest bardziej uwarunkowana sytuacyjnie, bowiem wynika głównie z poczucia zagrożenia ego, a nie z wrogiej percepcji rzeczywistości [26]. W jednym z badań [26] uczestnicy otrzymali informacje zwrotne na temat swojego opowiadania. Później niektórzy uczestnicy mogli ocenić opowiadanie innego uczestnika — tego samego, który oceniał ich pracę lub kogoś innego. Narcyzm wielkościowy wiązał się z agresywnymi zachowaniami (wystawienie negatywnej opinii o czymś opowiadaniu) tylko w przypadku wcześniejszego otrzymania negatywnej

informacji zwrotnej o swojej pracy. Co ciekawe, narcyzm wielkościowy wiązał się z wrogimi reakcjami tylko w sytuacji zagrażającej, co oznacza, że uczestnicy o wysokim narcyzmie wielkościowym częściej dawali negatywne informacje zwrotne tym uczestnikom, którzy oceniali ich pracę, niż tym, którzy oceniali pracę kogoś innego.

Narcyzm wrażliwy, jako przedmiot badań psychologicznych posiada raczej krótką historię, a zatem nadal nie ma wystarczająco dużo doniesień dotyczących jego związków z konstruktami dotyczącymi agresywnych zachowań. Wink [15] stwierdził, że w narcyzmie wrażliwym koncentracja na sobie współwystępuje z wrogością i postawą obronną. Wyniki badań Krizana i Johara [17] wykazały, że narcyzm wrażliwy charakteryzuje się unikalną mieszanką cech psychologicznych, które autorzy nazywają narcystyczną furią (*narcissistic fury*). Jest to połączenie gniewu, wrogości i wstydu. Postuluje się, że agresywne reakcje związane z tym rodzajem narcyzmu są motywowane wewnętrznym usposobieniem osoby. Narcystyczna furia jest mechanizmem, w którym wrogość i agresja napędza podejrzenia (nastroj depresyjny) i niską zdolność radzenia sobie ze złością (ruminacje złości). Podsumowując, narcyzm jest związany ze skłonnością do dawania pierwszeństwa własnym potrzebom i własnej perspektywie nad potrzebami i poglądami innych. Rozróżniając dwa rodzaje narcyzmu: wielkościowy i wrażliwy, należy zauważyć, że różnią się one pod względem związków z agresją i wrogością czy gniewem. Oba typy narcyzmu mogą sprzyjać agresywnym reakcjom, ale w inny sposób. Narcyzm wielkościowy wiąże się z agresją w sytuacji zagrożenia ego, podczas gdy narcyzm wrażliwy — z usposobieniem charakteryzującym się skłonnością do gniewu i wrogości, co może prowadzić do agresywnym zachowań, nawet, jeśli sytuacja nie jest realnie zagrażająca.

Niniejsze badanie ma na celu analizę związków pomiędzy dwoma typami narcyzmu, tj. wielkościowym oraz wrażliwym a typem popełnionego przestępstwa, tj. agresywnym (np. rozboje, zabójstwa, usiłowania zabójstwa) v. nieagresywnym (oszustwa). Rozbój jest definiowany w polskim prawie jako kradzież połączona z użyciem przemocy wobec osoby lub groźbą natychmiastowego jej użycia albo dokonana poprzez doprowadzenie człowieka do stanu nieprzytomności lub bezbronności [27],

stąd kwalifikacja rozboju jako przestępstwa z użyciem przemocy.

Na podstawie wyników badań wskazujących na związki narcyzmu wrażliwego z tendencją do agresji zakłada się, że poziom narcyzmu wrażliwego będzie wyższy w grupie przestępców agresywnych. Narcyzm wielkościowy został dodany do schematu badawczego w celach kontrolnych, brakuje jednoznacznych przesłanek naukowych, aby łączyć ten konstrukt ze stałą dyspozycją do agresji.

Wyniki planowanego badania mogą znaleźć szerokie praktyczne zastosowanie między innymi wśród osób, które mają trudności w regulacji gniewu, na przykład więźniów czy osób o podwyższonej cesze narcyzmu wrażliwego [7, 20]. Potwierdzenie hipotezy dotyczącej związku narcyzmu wrażliwego z przestępstwami agresywnymi może ukazać zasadność pracy terapeutycznej z więźniami wokół samooceny, koncentrując się na niwelowaniu skutków neurotyczności oraz wrogich postaw, które są jednymi z najistotniejszych komponentów wchodzących w skład kontraktu narcyzmu wrażliwego.

Material i metody

Uczestnicy

Rozdystrybuowano 200 zestawów badań w zakładach karnych w Polsce, 100 dla kobiet, 100 dla mężczyzn. Zwrocono 109 ankiet, co oznacza 54-procentowy wskaźnik zwrotu. Przebadano 109 więźniów, 32 osoby zostały wykluczone z analiz ze względu na brak podania powodu odbywania kary. Analizy przeprowadzono na grupie 77 więźniów (65 kobiet, 12 mężczyzn), w wieku 18–66 lat ($M = 37,19$; $SD = 11,61$), przebywających w jednym z warszawskich zakładów karnych. Uczestnicy zostali podzieleni na trzy grupy w zależności od rodzaju popełnionego przestępstwa (tab. 1).

Narzędzia

Narcyzm wrażliwy mierzono Skalą Narcyzmu Wrażliwego [28] w polskiej wersji językowej [29]. Skala składa się z dziesięciu twierdzeń z 5-stopniową skalą Likerta. Polska wersja koreluje negatywnie z samooceną i pozytywnie z narcyzmem wielkościowym, podobnie do oryginalnej wersji. Rzetelność skali w naszym badaniu wynosi $\alpha = 0,77$.

Tabela 1. Rozkład wieku i płci w poszczególnych grupach

Table 1. Distribution of age and sex in each group

	Usiłowania i zabójstwa		Oszustwa bez przemocy		Rozboje	
Płeć	n = 16 (15 kobiet, 1 mężczyzna)		n = 26 (22 kobiety, 4 mężczyzn)		n = 35 (28 kobiet, 7 mężczyzn)	
Wiek	M = 42,75	SD = 12,68	M = 40,65	SD = 12,84	M = 32,09	SD = 7,64

Narcyzm wielkościowy mierzony był Kwestionariuszem narcyzmu *Narcissistic Personality Inventory* (NPI) [30] w polskiej adaptacji [31]. Narzędzie składa się z 34 pozycji z 5-stopniową skalą odpowiedzi. Rzetelność całej skali była wysoka ($\alpha = 0,96$).

Czynnik międzygrupowy, czyli rodzaj przestępstwa, został stworzony na podstawie dwustopniowego pytania otwartego: „1. Za co zostałeś skazany/skazana? 2. Z jakiego paragrafu?”.

Procedura

Narzędzia badawcze zostały przekazane opiekunowi bloku w zakładzie karnym. Opiekun rozdał więźniom kwestionariusze do indywidualnego wypełnienia w dowolnym czasie w ciągu najbliższych dni. Badani otrzymali pisemną instrukcję dotyczącą wypełnienia kwestionariuszy oraz informację o badaniu, w tym o zachowaniu anonimowości. Oddanie wypełnionego kwestionariusza oznaczało wyrażenie zgody na badanie.

Wyniki

Średnie i odchylenia standardowe dla zmiennych narcyzm wrażliwy i narcyzm wielkościowy w podziale na grupy przedstawiono w tabeli 2.

W celu przetestowania hipotezy o różnicach w poziomie narcyzmu wrażliwego i narcyzmu wielkościowego wśród więźniów w zależności od rodzaju popełnionego przestępstwa (usiłowanie i zabójstwa v. oszustwa bez przemocy v. rozboje) przeprowadzono jednoczynnikową analizę wariancji w planie dla grup niezależnych, gdzie czynnikiem międzygrupowym był rodzaj popełnionego przestępstwa, a zmienną zależną poziom narcyzmu wrażliwego i wielkościowego. W wyniku analizy testem Welch (brak spełnienia warunku o jednorodności wariancji) uzyskano istotny statystycznie efekt zmiennej rodzaj popełnionego przestępstwa dla narcyzmu wrażliwego: $F(2,63) = 4,45$; $p < 0,05$. Efekt dla narcyzmu wielkościowego okazał się nieistotny, dlatego porównania *post hoc* zostały wykonane tylko dla zmiennej narcyzm wrażliwy. Porównania za pomocą testu Gamesa-Howella ujawniły istotne statystycznie różnice między grupą więźniów skazanych za przestępstwa z kategorii „rozboje” i grupą „oszustwa bez przemocy” ($p < 0,05$).

Więźniowie z grupy charakteryzującej się popełnieniem przestępstwa z kategorii „rozboje” uzyskali wyższą średnią w poziomie narcyzmu wrażliwego ($M = 30,13$; $SD = 5,31$) niż więźniowie, którzy w przeszłości dopuścili się oszustwa ($M = 25,33$; $SD = 7,16$).

Dyskusja

Cecha narcyzmu wrażliwego istotnie różnicowała więźniów, którzy dokonali rozbojów oraz więźniów skazanych za oszustwo. Narcyzm wielkościowy okazał się nie rozróżniać w istotny sposób badanych grupy więźniów. Wyniki te wydają się być spójne z wcześniejszymi badaniami [17, 26], które wskazują na raczej sytuacyjnie aktywowane skłonności do agresji w typie narcyzmu wielkościowego i względnie stałą skłonność do agresji w typie narcyzmu wrażliwego.

Wynik niniejszego badania wykazuje istotne statystycznie różnice w poziomie narcyzmu wrażliwego wśród osadzonych za popełnienie przestępstw nieagresywnych (np. oszustw) i agresywnych (bójek i rozbojów). Stworzono oddzielną kategorię dla przestępstw najcięższych, tj. zabójstw i usiłowań zabójstwa.

Zgodnie z podejrzeniami autorów osoby cechujące się wyższym poziomem narcyzmu wrażliwego okazały się bardziej skłonne do przestępstw agresywnych, możliwe, że motywowanych gniewem bądź przez niego eskalowanych. Krizan i Johar [17] stwierdzili w swoich badaniach, że narcyzm wrażliwy, w przeciwieństwie do wielkościowego, jest znacząco związany zarówno z: internalizacją gniewu, jego manifestacją, jak i niższą kontrolą. Jednocześnie narcyzm wrażliwy jest pozytywnie związany z tendencją do gniewu i wrogości. Brak zaufania do innych (wrogość) i ograniczona zdolność do radzenia sobie z uczuciem złości okazały się kluczowe dla wyjaśnienia agresywnych reakcji w narcyzmie wrażliwym. Ponadto autorzy wykazali, że agresywne zachowanie osób z dużym nasileniem narcyzmu wzrasta w przypadku prowokacji [17]. Osoby zajmujące wysokie pozycje na skali narcyzmu wrażliwego były w tym przypadku dwa razy częściej agresywne (43% do 17%) niż osoby zajmujące niskie pozycje na tej skali. Autorzy wyjaśniają to zjawisko za pomocą trudności w radzeniu sobie z gniewem i brakiem zaufania do innych (wrogość).

Tabela 2. Średnie i odchylenia standardowe dla zmiennych narcyzm wrażliwy i narcyzm wielkościowy w podziale na grupy

Table 2. Means and standard deviations of grandiose and vulnerable narcissism in each group

	Usiłowania i zabójstwa		Oszustwa bez przemocy		Rozboje	
Narcyzm wrażliwy	M = 24,92	SD = 9,08	M = 25,33	SD = 7,16	M = 30,13	SD = 5,31
Narcyzm wielkościowy	M = 77,58	SD = 24,97	M = 80,33	SD = 30,32	M = 83,09	SD = 24,17

Dodatkowo, narcyzm wrażliwy, w przeciwieństwie do wielkościowego, okazał się być związany z agresją przeniesioną, która ma miejsce, kiedy osoby są agresywne w stosunku do agresorów oraz osób niebędących agresorami [17]. Wyniki powyższych badań sugerują, że agresywne reakcje w narcyzmie wrażliwym są związane z pewnym rodzajem predyspozycji do gniewu, wrogiej postawy wobec innych i pewnej niezdolności do radzenia sobie z trudnymi emocjami. W niniejszym badaniu brakuje danych dotyczących bezpośrednich przyczyn dokonanych czynów. Nie wiadomo, czy były one motywowane emocjonalnie czy stanowiły czyny wynikające z agresji instrumentalnej. Dane statystyczne pokazują jednak, że w Polsce mniej niż 10% przypadków zabójstw to zbrodnie zaplanowane, tj. takie, kiedy sprawcy przygotowywali się do jej popełnienia [32]. Większość takich przestępstw to zatem zbrodnie popełnione w sposób niezaplanowany, impulsywny, można podejrzewać, że motywowany sytuacyjnie, a nie z premedytacją. Na podstawie uzyskanych w tym badaniu wyników można zatem postulować, że pewne predyspozycje osobowościowe, jak cecha narcyzmu wrażliwego, mogą „ułatwiać” reagowanie agresywne czy utrudniać procesy regulujące agresję, być może poprzez wrogie atrybucje czy neurotyczne zaniepokojenie podsycane nieufnością do świata. Ciekawe, że grupa osadzonych za najcięższe przestępstwa agresywne nie różniła się poziomem narcyzmu wrażliwego od innych grup. W przyszłości należałoby uwzględnić zbadanie, czy zabójstwa nie są związane głównie z przemocą domową (w naszym badaniu w grupie usiłowania i zabójstwa znalazły się prawie same kobiety i tylko jeden mężczyzna). Wówczas można wnioskować, że to bardziej czynniki sytuacyjne wpływają na chęć dokonania zabójstwa.

Ograniczenia i przyszłe badania

Niniejsze badanie dotyczyło osób skazanych w polskich więzieniach. Jest to specyficzna grupa, do której badacze mają ograniczony dostęp. Pośród badanych znalazły się w większości kobiety, ogólnie wskaźnik wypełnienia i zwrócenia kwestionariuszy był bardzo niski. W związku z tym w przyszłości wskazana jest inna forma prowadze-

nia badania, na przykład w obecności badacza w małych grupach. Jednocześnie ze względu na wymogi bezpieczeństwa w zakładach karnych jest to bardzo trudne. Z powyższych względów trudno jest generalizować wyniki niniejszego badania nawet do grupy ogólnej osadzonych w Polsce, gdyż większość więźniów to mężczyźni. Wśród około 74 000 osadzonych w Polsce osób mniej niż 3000 stanowią kobiety [33]. Również z powodu niewielkiej próby niemożliwe było przeprowadzenie analiz z podziałem na konkretne przestępstwa, paragrafy z kodeksu karnego. Dodatkowe analizy mogłyby wzbogacić otrzymane wyniki oraz ukazać bardziej złożone związki zmiennymi. Ciekawym byłoby także odniesienie poziomu narcyzmu wielkościowego i wrażliwego do grupy porównawczej z populacji osób nieosadzonych, może to być jeden z kierunków dalszych dociekań naukowych.

Mimo potwierdzenia głównego założenia dotyczącego relacji narcyzmu wrażliwego z dokonywaniem przestępstw agresywnych wartościowe byłoby przeprowadzenie badania replikacyjnego, z kontrolą dodatkowych zmiennych, na przykład neurotyczności czy skłonności do wrogich atrybucji w przetwarzaniu informacji społecznych. Ponadto wartościowe byłoby uzupełnienie badań ilościowych jakościowymi, które skupiałyby się na motywacji sprawcy do popełnienia przestępstwa oraz czynnikach sytuacyjnych, podczas gdy było ono popełniane. Takie dociekania mogłyby pomóc w zarysowaniu nie tylko schematu zależności, ale i modelu wskazującego mechanizmy osobowościowe stojące za zachowaniami agresywnymi. Ciekawymi zagadnieniami są analizy tej tematyki biorące pod uwagę, czy były to zachowania mające na celu uzyskanie korzyści materialnych (agresja instrumentalna) czy redukcję napięcia emocjonalnego (agresja gniewna, np. czyny z zemsty). Warto byłoby w przyszłych badaniach dociec, jak narcyzm wpływa na mechanizmy stojące za tymi obiema formami przemocy. Wyniki opisanych badań mogą przyczynić także do budowania świadomości, jak ważne są programy psycho-terapeutyczne dla osadzonych. Badacze [34] podkreślają istotę tego, aby wyniki badań naukowych przekładały się na praktyczne zastosowanie, zwłaszcza jeśli dotyczą osób mających problem z kontrolą agresji.

Streszczenie

Wstęp: W Polsce poziom powrotu do przestępstwa nieznacznie wzrasta i w latach 2009–2014 wynosił około 26%. W związku z tym badanie czynników, które mogą być związane z prawdopodobieństwem popełnienia czynu karalnego, są bardzo istotne. Przeprowadzone badanie skupiało się na cechach osobowości i miało na celu analizę związku pomiędzy typami narcyzmu: wielkościowym oraz wrażliwym a tym czy popełnione przestępstwo było związane z agresją (np. rozboje, zabójstwa, usiłowania zabójstwa czy oszustwa).

Materiał i metody: Materiał empiryczny uzyskano w próbie osób aktualnie odbywających karę pozbawienia wolności ($n = 109$ osób, 12 mężczyzn). Narcyzm wrażliwy mierzony był Skalą Narcyzmu Wrażliwego w polskiej wersji językowej, a narcyzm wielkościowy kwestionariuszem Narcissistic Personality Inventory w polskiej adaptacji.

Wyniki: Wyniki pokazują, że cecha narcyzmu wrażliwego istotnie różnicowała więźniów, którzy dokonali rozbojów, oraz więźniów skazanych za oszustwo.

Wnioski: Przeprowadzone badanie poszerza wiedzę w zakresie związków narcyzmu z zachowaniami agresywnymi, a wyniki mogą być przydatne w konstruowaniu programów terapeutycznych w zakładach karnych.

Psychiatria 2017; 14, 4: 249–254

Słowa kluczowe: narcyzm wielkościowy, narcyzm wrażliwy, typ przestępstwa, populacja więźniów

Piśmiennictwo

- Ohlsson IM, Ireland JL. Aggression and offence motivation in prisoners: exploring the components of motivation in an adult male sample. *Aggress Behav.* 2011; 37(3): 278–288, doi: [10.1002/ab.20386](https://doi.org/10.1002/ab.20386), indexed in Pubmed: 21433033.
- Dolan M, Blackburn R. Interpersonal factors as predictors of disciplinary infractions in incarcerated personality disordered offenders. *Personality and Individual Differences.* 2006; 40(5): 897–907, doi: [10.1016/j.paid.2005.10.003](https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.10.003).
- Zajenkowska A, Jankowski K, Lawrence C, et al. Personality and individual differences in responses to aggression triggering events among prisoners and non-prisoners. *Personality and Individual Differences.* 2013; 55(8): 947–951, doi: [10.1016/j.paid.2013.07.467](https://doi.org/10.1016/j.paid.2013.07.467).
- Ghaderi D, Borjali A, Bahrami H, et al. Survey the relationship between Five Factor Model and psychopathic personality in a sample of male prisoners in Iran. *Annals of Biological Research.* 2011; 2(6): 116–122.
- Crick N, Dodge K. A review and reformulation of social information-processing mechanisms in children's social adjustment. *Psychological Bulletin.* 1994; 115(1): 74–101, doi: [10.1037/0033-2909.115.1.74](https://doi.org/10.1037/0033-2909.115.1.74).
- Jahoda A, Pert C, Trower P. Frequent aggression and attribution of hostile intent in people with mild to moderate intellectual disabilities: an empirical investigation. *Am J Ment Retard.* 2006; 111(2): 90–99, doi: [10.1352/0895-8017\(2006\)111\[90:FAAOHJ\]2.0.CO;2](https://doi.org/10.1352/0895-8017(2006)111[90:FAAOHJ]2.0.CO;2), indexed in Pubmed: 16466288.
- Zajenkowska A, Konopka K. Communion-orientation as an antidote for aggressive behaviour among high provocation sensitive individuals. *Personality and Individual Differences.* 2015; 76: 62–67, doi: [10.1016/j.paid.2014.11.048](https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.11.048).
- ter Laak J, de Goede M, Aleva L, et al. Incarcerated adolescent girls: personality, social competence, and delinquency. *Adolescence.* 2003; 38(150): 251–265, indexed in Pubmed: 14560879.
- de Ruiter C, Greeven PG. Personality disorders in a Dutch forensic psychiatric sample: convergence of interview and self-report measures. *J Pers Disord.* 2000; 14(2): 162–170, indexed in Pubmed: 10897466.
- Blackburn R, Crellin M, Morgan E, et al. Prevalence of personality disorders in a special hospital population. *The Journal of Forensic Psychiatry.* 1990; 1(1): 43–52, doi: [10.1080/09585189008408453](https://doi.org/10.1080/09585189008408453).
- McWilliams N. *Psychoanalytic diagnosis: Understanding personality structure in the clinical process.* Guilford Press, New York 2011.
- Doyle M, Dolan M. Evaluating the validity of anger regulation problems, interpersonal style, and disturbed mental state for predicting inpatient violence. *Behav Sci Law.* 2006; 24(6): 783–798, doi: [10.1002/bsl.739](https://doi.org/10.1002/bsl.739), indexed in Pubmed: 17171766.
- American Psychiatric Association. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.)*. Washington, 2013.
- Paulhus D, Williams K. The Dark Triad of personality: Narcissism, Machiavellianism, and psychopathy. *Journal of Research in Personality.* 2002; 36(6): 556–563, doi: [10.1016/s0092-6566\(02\)00505-6](https://doi.org/10.1016/s0092-6566(02)00505-6).
- Wink P. Two faces of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology.* 1991; 61(4): 590–597, doi: [10.1037/0022-3514.61.4.590](https://doi.org/10.1037/0022-3514.61.4.590).
- Miller JD, Hoffman BJ, Gaughan ET, et al. Grandiose and vulnerable narcissism: a nomological network analysis. *J Pers.* 2011; 79(5): 1013–1042, doi: [10.1111/j.1467-6494.2010.00711.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2010.00711.x), indexed in Pubmed: 21204843.
- Krizan Z, Johar O. Narcissistic rage revisited. *J Pers Soc Psychol.* 2015; 108(5): 784–801, doi: [10.1037/pspp0000013](https://doi.org/10.1037/pspp0000013), indexed in Pubmed: 25545840.
- Miller JD, Dir A, Gentile B, et al. Searching for a vulnerable dark triad: comparing Factor 2 psychopathy, vulnerable narcissism, and borderline personality disorder. *J Pers.* 2010; 78(5): 1529–1564, doi: [10.1111/j.1467-6494.2010.00660.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-6494.2010.00660.x), indexed in Pubmed: 20663024.
- Dickinson KA, Pincus AL. Interpersonal analysis of grandiose and vulnerable narcissism. *J Pers Disord.* 2003; 17(3): 188–207, indexed in Pubmed: 12839099.
- Miller JD, Lynam DR, Vize C, et al. Vulnerable Narcissism Is (Mostly) a Disorder of Neuroticism. *J Pers.* 2017 [Epub ahead of print], doi: [10.1111/jopy.12303](https://doi.org/10.1111/jopy.12303), indexed in Pubmed: 28170100.
- Rhodewalt F, Morf CC. On self-aggrandizement and anger: a temporal analysis of narcissism and affective reactions to success and failure. *J Pers Soc Psychol.* 1998; 74(3): 672–685, indexed in Pubmed: 9523411.
- Zajenkowski M, Czarna A. What makes narcissists unhappy? Subjectively assessed intelligence moderates the relationship between narcissism and psychological well-being. *Personality and Individual Differences.* 2015; 77: 50–54, doi: [10.1016/j.paid.2014.12.045](https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.12.045).
- Miller JD, Campbell WK, Pilkonis PA. Narcissistic personality disorder: relations with distress and functional impairment. *Compr Psychiatry.* 2007; 48(2): 170–177, doi: [10.1016/j.comppsy.2006.10.003](https://doi.org/10.1016/j.comppsy.2006.10.003), indexed in Pubmed: 17292708.
- Sedikides C, Rudich EA, Gregg AP, et al. Are normal narcissists psychologically healthy?: self-esteem matters. *J Pers Soc Psychol.* 2004; 87(3): 400–416, doi: [10.1037/0022-3514.87.3.400](https://doi.org/10.1037/0022-3514.87.3.400), indexed in Pubmed: 15382988.
- Kernberg OF. *Borderline conditions and pathological narcissism.* Jason Aronson Inc, New York 1975.
- Bushman BJ, Baumeister RF. Threatened egotism, narcissism, self-esteem, and direct and displaced aggression: does self-love or self-hate lead to violence? *J Pers Soc Psychol.* 1998; 75(1): 219–229, indexed in Pubmed: 9686460.
- Kodeks karny. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 roku.
- Hendin H, Cheek J. Assessing Hypersensitive Narcissism: A Reexamination of Murray's Narciss Scale. *Journal of Research in Personality.* 1997; 31(4): 588–599, doi: [10.1006/jrpe.1997.2204](https://doi.org/10.1006/jrpe.1997.2204).
- Czarna A, Dufner M, Clifton A. The effects of vulnerable and grandiose narcissism on liking-based and disliking-based centrality in social networks. *Journal of Research in Personality.* 2014; 50: 42–45, doi: [10.1016/j.jrp.2014.02.004](https://doi.org/10.1016/j.jrp.2014.02.004).
- Raskin RN, Hall CS. A narcissistic personality inventory. *Psychol Rep.* 1979; 45(2): 590, doi: [10.2466/pr0.1979.45.2.590](https://doi.org/10.2466/pr0.1979.45.2.590), indexed in Pubmed: 538183.
- Bazińska R, Drat-Ruszczak K. Struktura narcyzmu w polskiej adaptacji kwestionariusza NPI Raskina i Halla. *Czasopismo Psychologiczne.* 2000; 6: 171–187.
- Całkiewicz M. Rozdział III: Rodzaje zabójców z modus operandi. In: Całkiewicz M. ed. *Modus operandi sprawców zabójstw.* Poltext, Warszawa 2010.
- Służba Więzienna. Wybrane zagadnienia statystyczne lipiec 2017. Serwis internetowy Służby Więziennej 2017. <http://www.sw.gov.pl/strona/statystyka--biezaca>.
- Wilkowski BM, Robinson MD. Keeping one's cool: trait anger, hostile thoughts, and the recruitment of limited capacity control. *Pers Soc Psychol Bull.* 2007; 33(9): 1201–1213, doi: [10.1177/0146167207301031](https://doi.org/10.1177/0146167207301031), indexed in Pubmed: 17578933.